

Лапкін А.В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових
та правоохоронних органів*

*Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Запобігання корупції як комплексному і багатоаспектному негативному явищу потребує адекватного масштабу цієї проблеми комплексу правових і організаційних заходів. Зокрема, це структурна перебудова системи судових та правоохоронних органів України з метою інституалізації серед них органів, спеціально уповноважених на запобігання корупційним правопорушенням, їх встановлення та розслідування, викриття і притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у їх вчиненні.

Міжнародні документи, що встановлюють стандарти протидії корупції, зокрема Конвенція ООН проти корупції [1] та Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією [2], передбачають забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією, наділення їх необхідною самостійністю для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невиправданого тиску, забезпечення підготовки персоналу таких органів та надання їм фінансових ресурсів, достатніх для виконання їх завдань. Отже, можна стверджувати, що створення спеціально уповноважених у сфері протидії корупції органів є міжнародним стандартом, що визнається і забезпечується як на загальносвітовому, так і європейському рівнях.

Разом з тим, у цих та інших міжнародних документах відсутні вказівки на те, що подібні органи повинні чітко відокремлюватися в інституціональному відношенні, а також утворювати між собою певні субординаційні і координаційні зв'язки, достатні для того, щоб розглядати їх як систему. Тим

більше не йдеться про виокремлення системи антикорупційної юстиції. Скоріше міжнародні інституції наголошують на необхідності антикорупційної спеціалізації правоохоронних органів (їх структурних частин), а також гарантуванні незалежності таких спеціалізованих органів чи структурних підрозділів.

Розглядаючи еволюцію антикорупційних органів, можна стверджувати, що передумовою для неї є саме впровадження антикорупційної спеціалізації в межах існуючих правоохоронних органів держави, для яких протидія корупції є одним із багатьох завдань або функцій. Проте наступним кроком після цього є виокремлення правоохоронних органів, уповноважених виключно або переважно на діяльність у сфері протидії корупції, наприклад, розслідування корупційних правопорушень або розгляд корупційних справ. Вищою формою розвитку цього процесу є формування системи таких органів. Розглядаючи систему як певну впорядковану сукупність елементів, останнє передбачає встановлення стійких зв'язків між ними, розподіл повноважень у сфері протидії корупції, взаємодоповнення їхніх функцій.

Якщо ж говорити про антикорупційні органи саме як про систему юстиції, то це передбачає наявність у її складі певних юрисдикційних органів, уповноважених на розгляд й вирішення корупційних справ. Таким чином, наявність у державі одного або кількох антикорупційних органів не означає створення їх системи; не всяка система антикорупційних органів є системою антикорупційної юстиції, як не є такою й існування відокремленої юрисдикції щодо розгляду й вирішення корупційних справ саме по собі.

Розглядаючи сформульовані закономірності на прикладі України, ми можемо простежити стрімкий розвиток системи антикорупційних органів за період її незалежності. Так, спочатку у складі існуючої у державі системи правоохоронних органів почали організаційно оформлюватися спеціальні антикорупційні підрозділи. Як приклад можна навести досвід існування підрозділів «К» Служби безпеки України. Розглядаючи питання їх функціонування, науковці роблять висновок, що головним завданням взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами «К» СБ України є своєчасне виявлення, якісне документування корупційних злочинів, забезпечення їх повного, всебічного та об'єктивного розслідування. Потреба в цьому визначається наявністю в їхньому розпорядженні специфічних, притаманних тільки їм, сил, засобів і методів [3, с. 64-65].

На наступному етапі виникла потреба в існуванні окремого органу досудового розслідування корупційних злочинів. Таким органом в Україні стало Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), яке, згідно із ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Підслідність НАБУ визначена ч. 5 ст. 216 КПК України, і до неї віднесено досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 КК України за наявності спеціальних критеріїв: 1) суб'єктом злочину є особа з визначеного переліку (як правило, це вищі

посадові особи держави, депутати, судді тощо); 2) значний розмір предмета злочину або завданої ним шкоди; 3) особливості потерпілого від злочинів, передбачених ст. 369, ч. 1 ст. 369-2 КК України. Тож підслідність НАБУ є достатньо вузькою і специфічною, і не охоплює всіх корупційних злочинів, які вчиняються у державі. Натомість цей орган досудового розслідування виконує вузьке завдання протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Виникнення НАБУ і необхідність гарантування підвищеного рівня його незалежності зумовили потребу у створенні спеціального органу прокуратури, який би забезпечував його діяльність шляхом виконання відповідних функцій прокуратури відносно кримінальних проваджень, що ведуться детективами НАБУ. Таким органом стала Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП), призначення якої, виходячи із положень ч. 5 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», полягає у виконанні функцій прокуратури з процесуального керівництва досудовим розслідуванням і підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень корупційної спрямованості, представництво інтересів держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також здійснення міжнародного співробітництва в межах реалізації покладених на неї функцій [4, с. 65].

Показово, що САП має більше організаційних та процесуальних зв'язків із НАБУ, ніж з іншими органами прокуратури, що, зокрема, проявляється у: погодженні з Директором НАБУ рішень Генерального прокурора про утворення САП, визначення її структури і штату (ч. 3 ст. 7 Закону України «Про прокуратуру»); можливості розташування САП в службових приміщеннях НАБУ (ч. 3 ст. 8-1 Закону); розташуванні територіальних філій САП в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління НАБУ (ч. 4 ст. 8-1 цього Закону); встановленні відповідності розміру посадового окладу прокурора САП до посадового окладу керівника структурного підрозділу центрального управління НАБУ, що здійснює досудове розслідування (ч. 6 ст. 81 Закону) тощо. Зважаючи на це, а також на тісні процесуальні взаємозв'язки між цими органами, можна констатувати, що НАБУ і САП вже на сучасному етапі складають єдину систему антикорупційних правоохоронних органів в Україні.

Проте ані НАБУ, ані САП не є юрисдикційними органами, оскільки не розглядають і не вирішують справи про корупційні правопорушення, віднесені до їх компетенції. Таким органом має стати Вищий антикорупційний суд (далі – ВАС), створення якого передбачене п. 2 ч. 2 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016. Однак на сьогодні у вітчизняного законодавця поки що відсутнє єдине розуміння предметної підсудності ВАС та моделі його організаційного оформлення, вирішення питань щодо оскарження рішень цього суду тощо. В умовах відсутності закону, який би регламентував всі аспекти організації та функціонування ВАС, про його майбутню компетенцію можна говорити лише з певним ступенем вірогідності, проте в цілому можна прогнозувати його як суд, спеціально уповноважений на розгляд справ про

корупційні правопорушення, переважно або виключно ті, що розслідувалися детективами НАБУ.

Отже, з початком функціонування ВАС можна буде вважати завершеним створення цілісної системи протидії кримінальним корупційним правопорушенням, органом розслідування яких є НАБУ, процесуального керівництва таким розслідуванням і підтримання публічного обвинувачення у яких – САП, а судового розгляду й вирішення відповідних справ – ВАС. Зазначену діяльність ці органи здійснюють незалежно не лише від інших органів державної влади, фізичних чи юридичних осіб, а й від інших органів чи підрозділів та їх посадових осіб в межах системи, до якої вони відносяться. Одночасно, ці органи знаходитимуться у нерозривному організаційному і функціональному зв'язку одне з одним, що дозволяє визначити їх як систему антикорупційної юстиції в Україні.

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: прийнята 31 жовтня 2003 року; ратифікована Україною із заявами 18 жовтня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): прийнята 27 січня 1999 року у Страсбурзі; ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101/print1433920238957200.
3. Суворов О. М. Взаємодія підрозділів «К» Служби безпеки України із слідчими під час виявлення й досудового розслідування корупційних злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – К., 2015. – 211 с.
4. Лапкін А. Спеціалізована антикорупційна прокуратура: проблеми організації та діяльності / А. Лапкін // Право України. – 2017. – № 1. – С. 63-70.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЗАПОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ З ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМ СЛУЖБОВОГО ПРАВА НАПрН УКРАЇНИ

**Регіональний науково-практичний
круглий стіл**

**«Актуальні проблеми реалізації
положень Закону України
«Про запобігання корупції»**

(1–2 грудня 2017 року)

Запоріжжя 2017

УДК 340.135(477):328.185(063)
А 43

Укладач:

Лютіков П. С. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного і господарського права Запорізького національного університету

Відповідальний за випуск:

Макаренков О. Л. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії і історії держави та права Запорізького національного університету

Актуальні проблеми реалізації положень Закону України «Про запобігання корупції»: тези доповідей регіонального науково-практичного круглого столу, м. Запоріжжя, 1–2 грудня 2017 року / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – 216 с.

ISBN 978-966-916-415-5

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на регіональний науково-практичний круглий стіл «Актуальні проблеми реалізації положень Закону України «Про запобігання корупції», який відбувся на базі юридичного факультету Запорізького національного університету 1–2 грудня 2017 року.

УДК 340.135(477):328.185(063)

ISBN 978-966-916-415-5

© Запорізький національний університет, 2017

Коваленко Л.П., Коваленко Б.В.	95
Недосконалість інформаційного законодавства як чинник, що сприяє корупції в інформаційній сфері	
Ковалів М.В.	98
Щодо окремих питань відповідальності за корупційні правопорушення	
Коломоєць Т.О.	100
Обмеження щодо одержання подарунків як інструмент запобігання корупції: вітчизняний та зарубіжний вимір нормативного закріплення	
Колпаков В.К.	103
Суб'єкти антикорупційної експертизи	
Копотун І.М.	106
Органи, які здійснюють боротьбу з корупцією, контроль за ними, їх фінансове та інформаційне забезпечення	
Кравчук К.Г.	109
Поняття, ознаки та види актів правозастосування: корупціогенний аспект	
Криворучко В.О.	112
Корупційний проступок як вид адміністративного правопорушення	
Лавренюк Ю.Ф.	115
Проблеми протидії корупції та реалізація державної антикорупційної політики	
Ланцедова Ю.А.	118
Роль інноваційного розуміння структури і видового делення антикримінальної відповідальності для запобігання різним корупційним правопорушенням	
Лапкін А.В.	121
Формування системи антикорупційної юстиції в Україні	
Лепіш Н.Я.	124
Корупція як негативне соціально-правове явище	
Макаренков О.Л.	127
Антикорупційна модель організації вітчизняних судів та правоохоронних органів в умовах розбудови відкритого суспільства: юридико-позитивістський підхід	
Мелех Л.В.	130
Окремі питання корупційних ризиків господарського судочинства	
Москаленко А.П.	133
Діяльність центрів надання адміністративних послуг в Україні: загальний аналіз та проблеми реалізації повноважень	

*Наукове видання
(українською та російською мовами)*

**«Актуальні проблеми реалізації положень
Закону України «Про запобігання корупції»**

Тези доповідей регіонального науково-практичного круглого столу

1–2 грудня 2017 р.

м. Запоріжжя

Видання та друк – Видавничий дім «Гельветика»

73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.

Телефон: +38 0552 399580

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 4392 від 20.08.2012 р.

Підписано до друку 5.12.2017 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.

Ум.-друк. арк. 12,44. Тираж 100. Замовлення № 1217-566.

Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.